

DOMOV POD HRADEM

Žampach

Na první pohled nenápadná obec Žampach leží v orlickém podhůří, zhruba na půl cesty mezi Žamberkem a Ústím nad Orlicí. Tři nedaleko stojící hrady Potštejn, Litice a Lansperk jsou už po staletí věrnými sousedy zdejšího šlechtického sídla, středověkého hradu, jehož pozůstatky se zachovaly na vrcholu kuželovitého kopce nad vsí. V té žijí asi jen tři stovky obyvatel, ale návštěvníkům má co nabídnout. Kromě barvitě historie se může pochlubit několika architektonickými, uměleckými a přírodními zajímavostmi, mezi nimiž vyniká arboretum u zdejšího raně barokního zámku.

Věnujme ale nejdříve pár řádků zmíněné hradní zřícenině na kopci, s níž jsou spojeny nejstarší dějiny Žampachu. Hrad vznikl někdy v druhé polovině 13. století v průběhu kolonizace podhůří, kdy zdejší krajinu ještě pokrýval těžko přístupný prales tvořící pohraničí přemyslovského státu. Založili jej s největší pravděpodobností páni ze Zebína s loveckou trubkou v erbu, kteří byli pověřeni osídlením kraje na pravém břehu Tiché Orlice. V písemných pramenech je poprvé zmíněn roku 1309 pod názvem Sandbach, v překladu „písčítý potok“, z něhož se později vyvinulo současné české jméno. Během 14. století se na hradě vystřídalo několik majitelů, mimo jiné i královská komora, a zřejmě roku 1347 ho získal Jan ze Smojna zvaný „Pancíř“. Sám Karel IV. ho pasoval na rytíře kvůli statečnosti, kterou projevil v bojích při dobývání italské Pisy. Brzy poznal svůj přehmat,

▼ *Dochované ruiny hradu Žampach.*

když šlechtic začal ze svého nového domova podnikat loupeživé výpravy do okolí: „Zejména ze hradu Žampachu rytíř Jan ze Smojna veliké působil lidu pokojnému zádavy, netoliko kupecká zboží, ale i lidi zajímaje, a výkupné na nich vydíraje. Poněvadž chodil stále obrněný, šlul u lidu obyčejně jen „Pancíř“...“ Panovník pak někdy kolem roku 1355 vyslal proti Žampachu trestnou výpravu a po dobytí sídla nechal lapku oběsit, podle pověsti dokonce na stejném zlatém řetězu, který mu daroval při pasování.

Za husitských válek patřil hrad stoupenci kališníků Janu Žampachovi, takže ho zpusťovali katoličtí šlechtici. V rámci obnovy byl areál rozšířen o zeď s branou, o tzv. Bílou věž a o hospodářské budovy v předhradí a novou podobu získal také věžovitý palác. Od roku 1513 měli hrad v zástavě různé rody, objekt velmi zpustl a za třicetileté války dokonalo jeho zkázu řádění Švédů i císařského vojska; v polovině 17. století se objekt již uvádí jako pustý. Kámen ze zříceniny se pak hojně využíval jako stavební materiál, mimo jiné i pro zámek ve vsi. A tak když dnes vyšplháte po klikatící se stezce s červenou značkou na vrchol homolovitého kopce do nadmořské výšky 546 m, najdete tu jen základy hradeb a budov, průjezd věžovité brány a zaklenuté přízemí paláce.

Více podrobností o osudech památky se dozvíte v lapidáriu u zámku, jenž vznikl roku 1672 na místě tvrze ze 16. století. V letech 1701–1713 areál obohatala raně barokní kaple sv. Bartoloměje a později proběhly jeho další stavební úpravy, zejména v letech 1884–1932 pod taktovkou manželů Františka a Anny Gustavy Lützwových, nejvýznamnějších držitelů zámku. Dnes v objektu sídlí Domov pod hradem Žampach, sociální zařízení pro osoby se zdravotním postižením, jehož pracovníkům však leží na srdci i stav zdejších památek a blaho návštěvníků. Součástí instituce je proto také informační centrum, v němž vám rádi sdělí, jaké všechny zajímavosti má pro vás Žampach připravené.

Z jednotlivých částí zámeckého areálu za sluzhuje pozornost zejména uvedená kaple sv. Bartoloměje, zakončená malou věžičkou. Z jejího mobiliáře stojí

▲ Domov pod hradem Žampach v ptačí perspektivě.

za pozornost rozvilinový oltář, ozdobený obrazem sv. Bartoloměje od neznámého autora z roku 1678, barokní sošky andělů, pocházející z první poloviny 18. století, a dva protějškové obrazy sv. Josefa a sv. Anny od Jana Umlaufa z Kyšperka, dnešního Letohradu. Uvidíte tu také dřevořezbu znázorňující příběh o Karlu IV. a Janu Pancíři a pamětní desku věnovanou památce zmíněného Františka Lützowa, významného diplomata, historika a spisovatele. Na přelomu 19. a 20. století byl jedním z největších propagátorů české kultury a na zdejším zámku vytvořil většinu svých odborných děl. Kaple prošla nedávno celkovou rekonstrukcí a dnes slouží především duchovním a kulturním potřebám obyvatel Domova. Nahlédnout do ní však můžete každý den i mimo akce, které se v jejím sále poměrně často pořádají.

Stále přístupné je i jedinečné zámecké arboretum, které tvoří více než 550 druhů a odrůd dřevin rostoucích na ploše asi 4 ha. Ty vzácnější a méně známé vám přiblíží informační tabule a malé tabulky umístěné po celém poznávacím okruhu. Z předlouhého rejstříku zmiňme alespoň teprve

dvacetiletý sekvojovec obrovský, který je doma v Severní Americe a dorůstá obrovských rozměrů, nebo naopak javor dlanitolistý, který asi po devadesáti letech dosáhl pouze čtyřmetrové výšky. Uvidíte tu také liliovník tulipánokvětý zvaný též lyriovník podle tvaru listů, které připomínají lyru, či jinan dvoualochýň neboli ginkgo, starý strom se zvláštními vějířkovitými listy. Kromě dřevin s cizokrajnými názvy tu roste také celá plejáda jedlí, javorů, buků, jasanů, bříz, smrků, borovic a dubů pocházejících z různých koutů světa. Novinkou z podzimu 2011 jsou obří „Čertovy kameny“ v horní části parku, objevené při rekonstrukci opěrné zdi u silnice vedoucí na Písečnou a připomínající nedokončený most, který měl podle jedné ze zdejších pověstí spojit vzdušnou cestou hrady Žampach a Lansperk.

Po procházce arboretem si můžete prohlédnout sochu Bolestného Krista *Ecce homo*, kterou vytvořil roku 1758 neznámý autor. Stojí na nádvoří, kam byla na počátku tisíciletí přemístěna od staré silnice do Hnátnic. Zajímavá místa a památky ovšem najdete i mimo někdejší šlechtické sídlo. Po dřevěné lávce dojdete k rozcestníku, od něhož se můžete

▲ Malebný pohled na výrazný kopec se zříceninou a obcí na jeho úpatí.

pustit do výstupu na vrchol ke zřícenině hradu a za krásnou přírodou nebo na vycházku ke třem studánkám v okolí. A druhou možností je zavítat do samotné obce. Před vchodem do zámeckého areálu si všimněte ještě jedné pamětní desky Františka Lützowa, v tomto případě z roku 2001 a z dílny sochaře Zdeňka Kolářského. Pak už nasměrujte své kroky po hlavní silnici, z níž místy zahlédnete i více než sto let staré roubené chalupy.

Nejvýznamnější ukázkou dřevěné architektury je však zvonička z počátku 19. století, která byla za dobu své existence postavena celkem třikrát. Roku 1882 ji zbořil vítr a následně ji nechala opravit a na nové místo přesunout majitelka zámku, hraběnka Anna Gustava Lützowová. Roku 1920 pak byla na

náklady velkostatku znovu opravena, ale hned následujícího dne ji někdo podpálil. K jejímu obnovení ve stejné podobě pak došlo až o devět let později. Připomenout musíme i nejdůležitější zdejší kamenickou práci, pranýř, o němž hovoří i obecní kronika: „*Místní památkostí je na Žampachu pranýř s letopočtem 1693 a s původním kruhem, u něhož byli viníci přivazováni. Je-li pranýř vrchnostenský neb obecní, to se neví neb bližších zápisů o něm není. Tento pranýř stojí dnes již na třetím místě...*“

Zajímavé je samozřejmě i širší okolí Žampachu, kam se z obce rozbíhají čtyři značené turistické stezky. Výběr trasy a cíle můžete konzultovat v zámeckém informačním centru, ale vyplatí se i malá domácí příprava. Na níže uvedených stránkách totiž najdete seznam akcí, které se v Žampachu v průběhu roku pořádají. Podle svých zájmů si pak můžete vybrat nejvhodnější termín k návštěvě podorlické vsi.

Přístup

Do Žampachu vedou místní komunikace odbočující ze silnic č. 14 (Vamberk – Ústí nad Orlicí) a č. 11 (Žamberk – Jablonné nad Orlicí). Nejbližší železniční stanice se nacházejí v Lukavicích (cca 5 km) na trati č. 021 (Týniště nad Orlicí – Letohrad) a v Hnátčicích (cca 6 km) na trati č. 024 (Ústí nad Orlicí – Moravský Karlov). Oblast najdete na mapě KČT č. 49 Českomoravské Mezihorí-Českotřebovsko.

ZAJÍMAVÁ MÍSTA V OKOLÍ

České Libchavy a Libchavy

Jihozápadně od Žampachu se nachází několik vsí s podobnými jmény. Dominantou obce **České Libchavy** je původně gotický, později zbarokizovaný kostel sv. Víta z druhé poloviny 14. století. U stavení čp. 65 stojí rokoková socha sv. Jana Nepomuckého s bohatě zdobeným zábradlím z roku 1765. Na České Libchavy plynule navazuje obec **Libchavy**. V její části **Horní Libchavy** stojí u silnice socha Immaculaty z roku 1728 a o tři roky mladší socha sv. Jana Nepomuckého. Souvislá zástavba pokračuje částí **Dolní Libchavy** s klasicistním kostelem sv. Mikuláše, který vznikl roku 1802 podle plánů architekta Josefa Hardtmutha. Barokní sousoší sv. Vojtěcha, sv. Mikuláše a sv. Jana Nepomuckého pochází z roku 1716.

Praktické informace

Domov pod hradem Žampach

Infocentrum

Žampach 1

564 01 Žamberk

tel.: 465 618 184

mobil: 604 846 410

e-mail: uspza@uspza.cz

www.uspza.cz

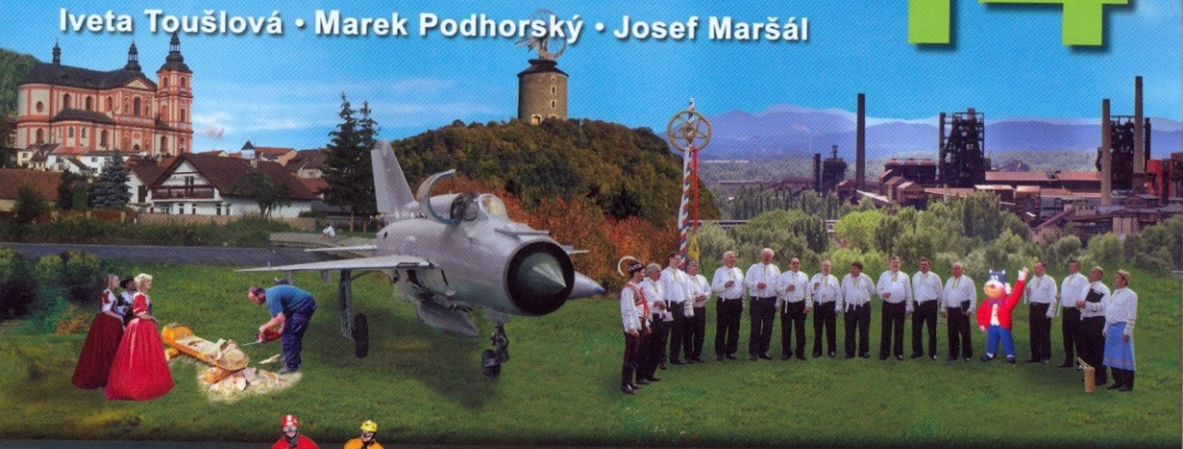

▲ Růže omejská a skupina dubů letních v parku.

TOULAVÁ KAMERA 14

Iveta Toušlová • Marek Podhorský • Josef Maršál

freytag & berndt
www.freytagberndt.cz

